

Jaký byl jejich návrat?

Vzdělávací cíl: Žáci zkoumají výpovědní hodnotu pramenů a vyzkouší si, že dedukce vycházející z analýzy jednoho zdroje nemohou samy o sobě obstát a je třeba je ověřit z dalších zdrojů.

Klíčová slova: důsledky druhé světové války, rasismus, dobové perspektivy, odhalujeme skrytý záměr pramene

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ FAKSIMILE (5 min.)

Prohlížení faksimile dokumentu s pomocí lupy a četba popisky.

Učitel může ověřit, zda žáci rozumí tomu, kdo žádost píše, komu je adresována a koho se týká.

2 ŠKÁLOVÁNÍ TVRZENÍ (5 min.)

Zvětšování či zmenšování konkrétních tvrzení podle toho, která nejlépe vystihují výpovědní hodnotu dokumentu.

Žáci pracují s nabídkou šesti tvrzení, z nichž pouze některá lze vyvodit z žádosti předsedy MNV (někteří obyvatelé věděli, že Romové trpěli, pracovní nasazení vnímali jako nástroj k jejich převýchově, nebyli rádi, že se vrátili). Další dvě tvrzení jsou parafrází názoru předsedy MNV (Romové se nepolepšili, spousta Romů válku přežila). Zbývající tvrzení nelze doložit, ale vystihuje očekávatelný prekoncept žáků (osvobození jako konec útrap).

3 NÁVRH POSTUPU OVĚŘOVÁNÍ TVRZENÍ (5 min.)

Žáci do textového pole navrhnou postup, jak ověřit (doplnit, vyvrátit) tvrzení v žádosti.

Žáci by si měli uvědomit, že dokument, ačkoliv má úřední povahu, a může tedy budit dojem spolehlivosti, je pouze jedním z pohledů na poválečnou situaci Romů v jihomoravských obcích. Žáci by měli navrhnout postup, respektive vypsát další kontextuální informace, které pro ověření potřebují - statistiku romského obyvatelstva (podíl přeživších), svědectví samotných Romů, vzpomínky dalších pamětníků z obce nebo třeba další úřední dokumenty (zpráva četnické stanice / stanice SNB, odpověď osídlovacího úřadu apod.). Mohou samozřejmě spoléhat i na odbornou studii historiků.

4 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Četba textu historika a označování pasáží, které pomáhají ověřit text žádosti.

I kdyby žáci vymysleli celou řadu dalších zdrojů, k dispozici pro srovnání máme pouze jediný pramen. Žáci mohou označit, že text potvrzuje tvrzení o utrpení Romů za války. Současně ale žádost bojkovického předsedy vyvrací - z vyhlazovacích táborů se vraceli jen jednotliví Romové. Konkrétní případ Antonína Murky navíc zpochybňuje informaci o tom, že se Romové „štítí práce“.

5 INTERPRETACE DOKUMENTŮ (10 min.)

Žáci na základě předchozí analýzy pramenů odpovídají do textového pole na otázky: ? Co jste v tomto cvičení zjistili o holocaustu českých Romů a jeho poválečných důsledcích? ? Co jste zjistili o výpovědní hodnotě historických pramenů využitých v tomto cvičení?

Žáci v odpovědích demonstrují, jak vnímají spolehlivost historických pramenů. Úřední žádost i úryvek z knihy předního znalce romského holocaustu Ctibora Nečase (který navíc cituje vzpomínku pamětníka) zachycují poválečnou situaci Romů na Moravě z odlišných úhlů pohledu. Samotný fakt, že žádost je úřední dokument, neznamená, že obsahuje pravdivé informace. Konkrétní případ Antonína Murky některé informace v žádosti vyvrací. Předseda nicméně mohl vycházet z jiných zdrojů informací (situace v okolních obcích, trestní činnost jiných, nám neznámých bývalých vězňů - tomu odpovídá i hromadná forma žádosti několika obcí). Do žádosti předsedy se zcela jistě promítají protiromské předsudky, které byly běžně přítomné ve většinové populaci dávno před tím, než začalo rasové pronásledování Romů v protektorátu. Žádost jako taková nám dnes může připadat cynická i skandální, je každopádně výpovědí o českém protiromském rasismu. Nečasův text nabízí určitý korektiv, podložený autoritou historického bádání. Stejně jako ve většině podobných případů však nemůžeme informace v dobových pramenech s jistotou zcela ověřit, protože se o poválečném osudu Romů dochovalo jen malé množství pramenů. Cvičení tak upozorňuje na zásadní problém studia romského holocaustu. Ideálním výstupem by měla být vyjádřená obezřetnost žáků a uvědomění si skutečnosti, že při poznávání minulosti je nutné porovnávat různé prameny a vyhýbat se jednoznačným generalizacím, přičemž konečné a jednoznačné odpovědi někdy už nedokážeme vypátrat.

Další možnosti zapojení do výuky:

Cvičení je ideálním podkladem pro reflexi protiromských předsudků v české společnosti a jejich historického trvání. Otevírá také etické stránky jednání historických aktérů i aspekt úřední povahy komunikace. Učitel může žákům položit otázku, jak si myslí, že nadřízené úřady na žádost reagovaly. V archivu se dochovala odpověď krajského úřadu, který vyřízení žádosti doporučil, aniž by tvrzení v ní obsažená jakkoliv ověřoval. Co se dělo pak, nevíme. Vzhledem k tomu, že pronásledovaní Romové se často neměli kam vrátit (zavražděné rodiny, zničené domy v romských osadách), jsou zdokumentovány případy jejich odchodu za novým životem, například do oblasti ostravsko-karvinské průmyslové pánve.